

Віолета ПОЙДА,
студентка магістратури факультету
міжнародної політики,
менеджменту та бізнесу ДВНЗ «УжНУ»

ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З КРАЇНАМИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Статтю присвячено дослідженню питання сучасного стану співробітництва Європейського Союзу з країнами, що розвиваються. Ключовим питанням став аналіз основних інструментів двосторонніх відносин цих суб'єктів міжнародного співробітництва. Зокрема, особливу увагу було приділено питанням розвитку відносин Європейського Союзу з країнами Латинської Америки.

Ключові слова: *Європейський Союз, інтеграційні процеси; країни, що розвиваються; Європейський інструмент сусідства; економічне співробітництво; програма Стабекс; програма Сисмін.*

Статья посвящена исследованию вопроса современного состояния сотрудничества Европейского Союза с развивающимися странами. Ключевым вопросом стал анализ основных инструментов двусторонних отношений данных субъектов международного сотрудничества. В частности, особое внимание было уделено вопросам развития отношений Европейского Союза со странами Латинской Америки.

Ключевые слова: *Европейский Союз; интеграционные процессы; развивающиеся страны; Европейский инструмент соседства; экономическое сотрудничество; программа Стабекс; программа Сисмин.*

The article studies the current state of European Union with developing countries. The key issue is the analysis of the main instruments of bilateral relations of subjects of international

relations. In particular, special attention was paid to the development of the European Union's relations with the countries of Latin America.

Keywords: *European Union; integration processes; developing countries; European Neighbourhood Instrument; economic cooperation; Stabeks program; Sysmin program.*

Постановка проблеми. Європейський Союз здійснює значну кількість програм у різних сферах щодо зовнішньої допомоги та підтримки держав, які цього потребують у фінансовій перспективі, запропонованій Європейською Комісією щодо реалізації програм зовнішньої допомоги третім країнам, в тому числі країнам, що розвиваються.

Зокрема, на сьогоднішній день, одним із найбільш важливих економічних партнерів Європейського Союзу є країни Латинської Америки. За останні десять років Європейська Комісія профінансувала понад 450 проектів і програм на суму понад 3 млрд дол. Між двома регіонами партнерство зміцнюється двома способами: через активізацію зв'язків субрегіонів та окремих країн. Заохочення регіональної інтеграції залишається ключовим пріоритетом політики Європейського Союзу у відносинах із Латинською Америкою й країнами Карибського басейну.

Аналіз останніх досліджень. Основою нашого дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань діяльності Європейського Союзу на міжнародній арені, розвитку інтеграційних процесів країн, що розвиваються, та економічного співробітництва держав-членів ЄС з країнами, що розвиваються. Також при написанні статті було використано довідково-інформаційні видання, документи та програми діяльності Європейського Союзу. Дослідженням цього питання займалися такі українські та закордонні науковці: О. Бабінська, Р. Бауман, М. Буроменський, Н. Костіна, Т. Макаренко, В. Муравйов, Л. Руденко, А. Румянцев, Ю. Слюсаренко,

Т. Соболева, М. Тимофеева, Є. Тихомирова, І. Ткаченко, Н. Уолкер, Р. Фолсон, Дж. Шварц, В. Шевчук.

Виклад основного матеріалу. Здійснення інтеграційних процесів є відносно новим явищем у взаємному економічному співробітництві країн, що розвиваються. Виникнення багатосторонніх економічних об'єднань країн, що розвиваються, припадає в основному на кінець 50-х – початок 60-х років. Інтеграційні процеси в країнах, що розвиваються, здійснюються перш за все на регіональній основі: в Латинській Америці, Азії, Африці, на Близькому і Середньому Сході.

Одним із найважливіших питань формування потенціалу сталого розвитку майже для всіх країн світу є подолання диференціації і нерівномірності соціально-економічного розвитку, що може призвести до політичної роз'єднаності, нестабільності та формування економічної дезинтеграції та кризи.

Проблеми економічної інтеграції країн Європи вирішуються шляхом їх вступу до Європейського Союзу, оскільки він є унікальним міжнародним утворенням, що поєднує в собі ознаки міжнародної організації та держави, хоча формально не є ані тим, ані іншим.

ЄС на кожен п'ятирічний термін виділяє країнам АКТ фінансову та технічну допомогу. Була зроблена спроба знайти форму стабілізації деяких товарних ринків, зокрема:

- заснована система з гарантування доходів країн, що розвиваються, від експорту основних сировинних товарів (система «Стабекс»);

- система захисту і заохочення гірничо-видобувної промисловості («Сисмін»), яка являла собою своєрідну систему страхування.

Система або фонд «Стабекс» – це спеціалізований фонд стабілізації експортної виручки при реалізації країнами-учасницями Ломейської конвенції сільськогосподарської сировини. В основі цієї системи лежить визнан-

ня того, що вигоди від зростання експортних доходів є недостатніми для покриття всіх збитків, спричинених їх скороченням, навіть, якщо зростання та спад матимуть однакові масштаби.

Система «Стабекс» створена з метою стабілізації коливання експортних доходів, які спричинюють негативні наслідки на економіку країн, що розвиваються, зокрема:

1. Спричинюють проблеми щодо планування інвестицій (раптові та різкі спади експортних доходів призводять до сповільнення або, навіть, зупинки інвестиційних проектів).

2. Порушують внутрішню рівновагу державної фінансової системи (коли ціни ростуть, уряди схильні збільшувати державні витрати, які важко повернути в період зниження цін).

3. Скорочують реальні доходи, внаслідок чого товаровиробники відмовляються експортувати товари, що, в свою чергу, спричинить загальне зниження державних доходів.

4. Викликають значні порушення платіжного балансу країн.

Отже, основна мета діяльності системи «Стабекс» – сформувані економіку такого формату, в якій сектор експорту повною мірою орієнтований на диверсифікацію виробництва [2].

Система «Сисмін» являє собою фонд підтримки гірничодобувної промисловості країн Ломейської конвенції, продукція якої надходить на ринки Європейського Союзу. Основною метою діяльності фонду «Сисмін» є формування економіки країн, що розвиваються, шляхом збереження здатності видобувних галузей промисловості забезпечувати їх постійне економічне зростання.

Країни ЄС виділяють на допомогу країнам, що розвиваються, близько 0,33–0,4% їх сукупного валового внутрішнього продукту. Це значно вище аналогічного показника для США (0,2–0,1%) та Японії (0,28–0,31%).

ЄС і його члени відіграють самостійну і взаємодоповнюючі ролі у фінансуванні допомоги. Кожна країна надає її на двосторонній основі, а ЄС – на багатосторонній. Допомога безпосередньо від ЄС становить 13% всього обсягу, що надається країнами-членами.

Вона прямує трьома каналами:

- 1) через бюджет Європейського Союзу – близько 45%;
- 2) через Європейський фонд інвестицій – близько 35-40%;
- 3) у вигляді кредитів – близько 15-20%.

Для надання підтримки країнам-партнерам Європейський Союз використовує широкий спектр засобів. На період 2007–2013 років Європейським Союзом було затверджено пакет з кількох нових механізмів для надання зовнішньої допомоги.

Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП) є новим механізмом співпраці для сусідів та партнерів Європейського Союзу. Головною метою ЄІСП є створення території спільних цінностей, стабільності та добробуту, тіснішої співпраці та поглибленої економічної та регіональної інтеграції завдяки охопленню широкого спектру сфер співробітництва.

У рамках Котонуської угоди, що визначає основні принципи співпраці ЄС з країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону, передбачається надання допомоги 78 країнам, що є партнерами Європейського Союзу, а також заокеанським державам ЄС.

Зобов'язання щодо надання такого виду підтримки були покладені на Європейський фонд розвитку (ЄФР), який являє собою фінансово-кредитну організацію при Комісії Європейського Союзу. Був створений у 1959 році з метою надання багатосторонніх пільгових кредитів для асоційованих у ЄС країн, що розвиваються, провадження кредитної політики, спрямованої на стимулювання регіональної інтеграції, спільного фінансування тощо.

Європейський фонд розвитку є головним інструментом співпраці Євросоюзу з країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону, заморськими країнами і територіями (ЗКТ) [3].

Також було створено Інструмент співробітництва з питань розвитку (ІСР), який передбачає три основні складові:

1) надання допомоги Південноафриканській Республіці та 47 країнам, що розвиваються, в Латинській Америці, Азії, Центральній Азії та на Близькому Сході (лише тим країнам, на які не поширюється дія Європейського інструменту сусідства та партнерства чи Європейського фонду розвитку);

2) підтримка реструктуризації цукрового виробництва у 18 країнах Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону;

3) впровадження п'яти тематичних програм, які підтримують заходи в усіх країнах, що розвиваються, в тому числі і в країнах СНД.

Наступним був створений Європейський інструмент з демократії та прав людини (ЄІДПЛ), який сприяє розвитку демократії, верховенства права, дотриманню прав та основних свобод людини. ЄІДПЛ було розроблено для доповнення інших інструментів реалізації політики Європейського Союзу у цій сфері, від політичного діалогу та дипломатичних демаршів до різноманітних інструментів фінансової та технічної співпраці, включаючи як географічні, так і тематичні програми.

На період 2007–2010 років цей механізм передбачав такі п'ять завдань:

1) поліпшення ситуації щодо дотримання прав та основних свобод людини у країнах, що розвиваються, і регіонах, де спостерігається найбільший ризик їхнього порушення;

2) посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні дотримання прав та основних свобод люди-

ни, у підтримці мирного узгодження групових інтересів та у підсиленні участі та представництва громадськості у політичному житті;

3) підтримка заходів щодо захисту прав людини та демократії у сферах, на які поширюється дія Керівних принципів Європейського Союзу, включаючи заходи, що стосуються діалогу з питань прав людини, діяльності правозахисників, смертної кари, тортур та дітей у збройних конфліктах;

4) підтримка та зміцнення міжнародної та регіональної структури, що забезпечує захист прав людини, правосуддя, верховенство права та стимулює розвиток демократії;

5) створення атмосфери довіри до демократичного виборчого процесу, посилення його надійності та прозорості, зокрема через присутність на виборах місій спостерігачів від Європейського Союзу [4].

У 2006 році було створено Інструмент стабільності (ІС), що являє собою фінансовий інструмент реагування на нестабільність та кризи в третіх країнах та швидкого вирішення глобальних викликів. Метою ІС є підтримка стабільності у країнах, що знаходяться в кризових ситуаціях, шляхом пошуку ефективних рішень, які допомогли б зберегти, створити чи відновити умови, необхідні для здійснення політики Європейського Союзу у галузі розвитку та співпраці.

У контексті стабільних умов для реалізації програм співробітництва Європейського Союзу цей механізм допомагає розвивати потенціал як для того, аби боротися з конкретними загрозами світового та регіонального масштабу, так і для того, аби забезпечити готовність до врегулювання докризових та післякризових ситуацій.

Інструмент співпраці в галузі ядерної безпеки передбачає фінансування заходів, спрямованих на досягнення кращого рівня ядерної безпеки, радіаційного

захисту та вжиття ефективних засобів контролю за використанням ядерних матеріалів в інших країнах [5].

У той же час Європейський Союз взяв на себе довготривале зобов'язання допомагати тим країнам, які цього потребують. Від моменту створення Служби Європейського Союзу із гуманітарної допомоги та громадянського захисту (ЕСНО) ЄС надав фінансову допомогу у розмірі 14 мільярдів євро жертвам конфліктів і нещастя у 140 країнах світу.

Надання гуманітарної допомоги ґрунтується на принципах гуманізму, нейтральності, об'єктивності та самостійності. Це означає, що допомога надається, незалежно від національності, релігії, гендерної приналежності, етнічних чи політичних уподобань.

У Службі Європейського Союзу із гуманітарної допомоги та громадянського захисту працює понад 400 людей у 44 відділеннях та 38 країнах. Ця організація також має сформований штатний персонал, який знаходиться у Брюсселі. Це дозволяє Європейському Союзу швидко реагувати на надзвичайні ситуації.

Працівники відділень мають можливість негайно прибути у зону загострення кризи для проведення необхідної оцінки ситуації на місці. Після цього вони здійснюють моніторинг щодо виконання гуманітарних проєктів, які фінансуються Європейським Союзом [1].

Висновки. Отже, варто зазначити, що в цілому Європейський Союз відіграє надзвичайно важливу роль у співробітництві з країнами, що розвиваються. Реалізація його програм забезпечує можливість країнам Третього світу підтримувати стабільність економічних процесів, просуватися в плані технологічного розвитку. Також Європейський Союз надає допомогу у вирішенні соціальних проблем, зокрема, щодо підтримання відповідного рівня демократичних свобод, захисту прав людини та забезпечує реалізацію гуманітарних проєктів у разі гострої необхідності.

В цілому Європейський Союз відіграє надзвичайно важливу роль в співробітництві з країнами, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. Бабінська О.В. Зовнішня допомога як інструмент соціально економічного розвитку країни / О.В. Бабінська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_NG_2014/Economics/2_178572.doc.htm
2. Європейський інструмент з демократії та прав людини. Стратегія програми / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esua.info/programs/133-aidhr-1420.html>
3. Програми допомоги Європейського Союзу та співпраця України з ЄС / Представництво Європейської Комісії в Україні. – К.: ТОВ «МЕКС», 2009 – 36 с.
4. The official site. Delegation of the European Union to Ukraine / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm
5. The Stabex System and export revenues in ACP countries / European Commission Development DE 93 // Office for Official Publications of the European Communities, 1997. – 35 p.